

UN TEZAU DE MONEDE OTOMANE DIN SEC. XVIII—XIX DESCOPERIT LA BREZOIANU — BUCUREȘTI

de MARIA GRIGORUȚĂ

An de an cercetările arheologice¹, amplele lucrări de construcție² ce se desfășoară în centrul Capitalei sau în împrejurimi, ca și numeroasele descoperiri izolate³, au făcut să crească considerabil patrimoniul numismatic al Muzeului de Istorie a Municipiului București.

Deși piesele descoperite sînt variate, privind orînduirea istorice diferite, ponderea o dețin descoperirile otomane. Acest lucru este evidențiat atît de descoperirile anilor 1959—1964, dar mai ales de cele din perioada 1964—1971.

Dacă în prima fază numărul total al descoperirilor monetare otomane era de circa 6 550 piese, în cea de a doua numărul lor s-a dublat, ajungînd astăzi la peste 13 000 piese. Excepțînd numărul relativ mic de monede descoperite în București care se află în patrimoniul Cabinetului Numismatic al Academiei R.S.R., în cel al Institutului de Arheologie sau al Muzeului de Istorie al R.S.R., cel mai mare număr de monede otomane îl deține Muzeul de Istorie a Municipiului București.

Din totalul celor 15 descoperiri de astfel de piese intrate în patrimoniul Muzeului de Istorie a Municipiului București în perioada cuprinsă între 1959—1970, cinci au fost găsite cu ocazia lucrărilor de construcție și a cercetărilor arheologice desfășurate pe aceste șantiere, patru datorită adîncirii arăturilor efectuate cu tractorul, la care se adaugă un numeros lot de monede descoperite cu ocazia cercetărilor arheologice.

Astfel colecția Muzeului de Istorie a Municipiului București se află în posesia următoarelor tezaure monetare otomane descoperite în Capitală: 5.051 monede datînd din perioada 1703—1807, care au alcătuit marele tezaur monetar găsit la Băneasa, în apropierea șoselei ce duce la Străulești⁴; 32 piese din anii 1703—1730 descoperite cu ocazia unor lucrări de construcții pe Calea Plevnei, nr. 20⁵; 29 monede, toate datînd din anul 1757, descoperite într-o veche pivniță negustorească, cu ocazia ridicării noilor blocuri de la Piața de Flori; 359 monede emise între

---

¹ Panait I. Panait, *Contribuții arheologice la cunoașterea satului în secolul al XV-lea pe teritoriul de azi al Bucureștilor*, în *București. Materiale de istorie și muzeografie*, I, București, 1963, p. 228.

² *Observații arheologice pe șantierul de construcții din Capitală*, în CAB, I, p. 136—157.

³ O. Iliescu, *Un tezaur de aspri turcești de la începutul secolului al XVI-lea, găsit în București*, în SCN, III, 1960, p. 263.

⁴ H. D. Siruni și P. I. Panait, *Tezaurul de la Giștești și unele probleme privind circulația aceleia pe teritoriul orașului București și împrejurimi*, în *București. Materiale de istorie și muzeografie*, vol. II, p. 190.

⁵ P. I. Panait, *op. cit.*, p. 157; M. Grigoruță, *Tezaure monetare otomane din sec. XVIII descoperite în București*, în *București. Materiale de istorie și muzeografie*, VII, p. 179.

1730—1800 găsite pe șantierul noii săli a Palatului R.S.R.⁶; 5.800 monede emise între 1747—1812 descoperite la Colțea cu ocazia lucrărilor edilitare de pe Bulevardul 1848.

La aceste tezaure se adaugă loturile de monede otomane descoperite cu prilejul cercetărilor arheologice efectuate în diferite puncte ale Capitalei, cum sînt: 8 acele datînd din sec. XV—XVI, descoperite la Străulești⁷; 54 acele emise între 1691—1839 găsite la Ținganu⁸; 29 acele bătute între 1710—1831, de la Slobozia; 8 acele datînd din perioada 1730—1787, găsite la Visarion Vechi⁹; 22 acele din anii 1730—1774, găsite pe șantierul Sălii Palatului¹⁰; 2 acele datînd din sec. al XVIII-lea găsite la Pantelimon¹¹; 2 acele emise în sec. al XVII-lea descoperite la biserica Răzvan¹²; 3 acele din sec. al XVIII-lea descoperite pe șantierul arheologic de la Chiajna-Giulești; 1 monedă Selim I, descoperită la Grozăvești.

Amintim dintre descoperirile mai valoroase din împrejurimi și care au mărit patrimoniul numismatic al muzeului, următoarele: 812 monede emise în perioada 1481—1520 descoperite pe teritoriul comunei Giștești¹³; 60 monede datînd din anii 1703—1759, descoperite pe teritoriul comunei Gratia (jud. Ilfov)¹⁴.

Printre fondurile mai valoroase aflate în Cabinetul numismatic al Academiei R.S.R. amintim monedele descoperite la Militari¹⁵, Giștești, Radu Vodă și Mihai Vodă.

Examinarea descoperirilor monetare otomane dă prilejul unor interesante constatări. Astfel, deși moneda otomană se afirmă în circulație încă din sec. al XV-lea și continuă pînă în sec. al XIX-lea, tezaurele și descoperirile izolate sînt mai puține din primele secole, comparativ cu numărul mare de descoperiri ce aparțin sec. XVIII și XIX.

O altă constatare este aceea că majoritatea monedelor din tezaure sînt din argint sau bronz argintat și foarte puține monede din aur.

De asemenea, remarcăm că deși în circulație sînt și numeroase monede de altă proveniență decît cea otomană, cum sînt cele rusești, austriace, din sec. al XVIII-lea, ele se găsesc în număr foarte mic alături de monedele turcești din tezaure.

Ținînd seama de aceste constatări, o reală importanță pentru studierea circulației monetare în București o are și descoperirea tezaurului de la Brezoianu.

Depus sub pardoseala bisericii Stejaru, lăcaș de la mijlocul sec. al XVIII-lea, la adîncimea de 0,40 m, tezaurul a fost descoperit cu ocazia lucrărilor de construcție din anul 1959 desfășurate în Piața Sălii Palatului¹⁶. Tezaurul este compus din 315 taleri otomani din argint, datînd din 1773—1806, 18 monede de aur otomane emise între 1730—1808, 2 monede austriace din argint și două monede rusești din argint, precum și 7 monede olandeze din aur emise între 1758—1809.

⁶ P. I. Panait, *op. cit.*, p. 228.

⁷ *Ibidem*, p. 228.

⁸ *Complexul medieval Ținganu*, în CAB, I, 278.

⁹ M. Turcu, *Săpăturile arheologice de la Visarion Vechi*, în CAB, II, p. 306.

¹⁰ M. Grigoruță, *Tezaure monetare otomane din sec. XVIII descoperite la București*, în *București. Materiale de istorie și muzeografie*, vol. VII, p. 179.

¹¹ Aristide Ștefănescu, *Cercetări arheologice în cartierul Vltan (1969)*, în *București. Materiale de istorie și muzeografie*, 1971, p. 69—80.

¹² Aristide Ștefănescu, *Cercetări privind biserica mîndștirii Răzvan din București*, în „*Glasul Bisericii*”, nr. 1—2, 29, 1970, p. 85—86.

¹³ P. I. Panait, *op. cit.*, p. 189—204.

¹⁴ M. Grigoruță, *Un tezaur de monede turcești din prima jumătate a sec. al XVIII-lea, descoperit la Gratia (jud. Ilfov)*, în *București. Materiale de istorie și muzeografie*, VI, p. 267—271.

¹⁵ O. Iliescu, *op. cit.*, p. 263.

¹⁶ P. I. Panait, *op. cit.*, p. 167.

Trecându-se la identificarea monedelor otomane din tezaur s-a constatat că ele sînt : 96 monede din argint ce poartă denumirea de *yüzlük* emise în anul hegirei 1203 (1789) de Selim III ; 219 monede din argint denumite *ikilik*, bătute în anul hegirei 1203 de Selim III ; 1 *altmislik* emis în anul hegirei 1187 (1773) sub Mustafa III ; 3 monede de aur bătute în anul 1731 de Mahmud I (1730—1754) ; 4 monede de aur emise în anul 1774 de Abdülhamid I (1774—1789) ; 8 monede de aur bătute în anul 1789 de către Selim III (1789—1807) ; 3 monede de aur din 1808 emise de Mahmud II (1808—1839).

Alături de aceste monede turcești s-au mai găsit : 2 ruble emise în 1800 și 1810, 2 taleri emiși de Maria Thereza la 1780, 7 galbeni olandezi emiși între 1758—1809.

Monedele din argint otomane, cu excepția unei singure piese, au același emitent, Selim III, și au ca dată de batere anul hegirei 1203 (1789), anul urcării lui pe tron, deși el bate monede în toți anii domniei, indicînd acest lucru printr-o cifră ce este plasată de obicei pe reversul monedelor în textul omagial în partea dreaptă sau deasupra textului.

Toate monedele prezintă pe avers numele sultanului emitent și al predecesorului său în „*tugra*“, locul și anul baterii, iar pe revers tradiționala formulă omagială la adresa acestuia în forma :

— *pt. yüzlük*

Av. — Sultan üi — berreyn... (1, 2, 3,...). Rv. — *Tugra duribe fi Islâmbol* (1203)¹⁷

— *pt. ikilik*

Av. — *Tugra*. Rv. — (14) *Duribe fi Islâmbol* 1203¹⁸

Aceiași formulă și pentru monedele de aur. în tezaur s-a mai găsit o singură piesă din argint, un *altmislik*, emisă de Mustafa III în anul 1765 și care se prezintă în felul următor :

Av. — Sultan ul berreyn ve hakan ul — bahreyn essultan Mustafa han azze nasriihu.

Rv. — Essultan Mustafa bin Ahmed han dame mülkühü *Duribe fi Kostantiniye* 1178 (1765)¹⁹.

În urma studierii componenței pieselor tezaurului a reieșit că ele au fost emise la Istambul, scris „*Islâmbol*“, denumire arbitrară a cuvîntului Istambul, care nu este decît un joc de cuvinte, însemnînd „plin de musulmani“, porecla dată, după tradiții, de sultanul cuceritor la luarea orașului lui Constantin și trecută în limbajul popular, ca și în lucrările unor scriitori turci. Denumirea de *Islâmbol* ca localitate de emisie apare atît pe monedele de argint cît și pe cele de aur. Singură moneda lui Mustafa III poartă denumirea arabă a localității de emisie a ei orașul Constantinopol, în forma „*Konstantiniye*“²⁰.

Monedele sînt bine conservate în marea lor majoritate. Un număr de 3 piese sînt perforate, 46 au mici creștături marginale ce constituie defecte de batere.

Diametrul și greutatea pieselor variază în raport cu valoarea lor.

Astfel *yüzliik*-ul :

— diametrul variază între 43—45 mm, iar greutatea între 31—35 gr.

altmislikul : diametru 43 mm, greutatea 28,5 gr.

¹⁷ Nuri Pere, *Osmanilarda paralar*, Istanbul, 1970, fig. 705.

¹⁸ *Ibidem*, fig. 706 și 632.

¹⁹ H. D. Siruni și P. I. Panait, *Op. cit.*, p. 201—202.

²⁰ *Ibidem*.

ikilik-ul :

— diametrul între 41—42 mm, greutatea între 25—27 gr.

altinul : între 0,50—2,60 gr.

Din analiza tezaurului rezultă că avem de-a face cu o valoare ridicată, dacă ne gândim că o piesă din argint valora între 60 și 40 parale, iar cea de aur era echivalentă galbenului austriac, olandez sau francez.

Deși în sec. XVIII—XIX moneda otomană cunoaște o neîntreruptă devalorizare, tezaurul de la Brezoianu reprezintă o nouă dovadă de ordin numismatic a rolului jucat în viața economică a orașului de către moneda turcească, cu toată concurența pe care o suferea din partea monedelor străine, îndeosebi a celor austriece și rusești.

Deși condițiile ascunderii acestei mari sume rămân necunoscute, ele se pot ușor deduce, avînd în vedere deseale frămîntări și neconținutele războaie ruso-austro-turce purtate pe teritoriul țărilor române, dar și al orașului București. În tot cursul sec. al XVIII-lea și în prima jumătate a sec. al XIX-lea aceste evenimente au putut constitui motive destul de serioase, care au dus la ascunderea valorilor monetare.

UN TRÉSOR DE MONNAIES OTTOMANES DE XVIIIe—XIXe SIÈCLES DÉCOUVERT À BREZOIANU — BUCAREST

— Résumé —

La communication présente les monnaies turques découvertes sur le territoire de la ville de Bucarest et aux alentours, à la suite des importantes fouilles et des travaux publics qui se sont exécutés depuis plus deux décennies dans la Capitale; l'exposé insiste particulièrement sur le trésor des monnaies turques des XVIIIe-ème et XIXe-ème siècles, découvert en 1959 à l'occasion des travaux exécutés sur la Place de la Salle du Palais.

Le trésor comprend 315 monnaies turques émises entre 1773 et 1806, 18 monnaies turques en or émises entre 1730 et 1808, 2 monnaies autrichiennes émises en 1780, 2 monnaies russes en argent émises entre 1880 et 1810 et 7 monnaies belges en or émises entre 1758 et 1808.